

062/2 ØVSTEDALSVASSDRAGET (Vassdragsnr. 062.3Z)

| | |
|---------------------------------|--|
| <u>Fylke(r):</u> | Hordaland |
| <u>Kommune(r):</u> | Vaksdal, Voss |
| <u>Kartblad N50:</u> | 1216 I, 1216 II |
| <u>Nedbørfelt:</u> | 75,4 km ² |
| <u>Toppunkt-utløpspunkt:</u> | 1115 - 0 moh. |
| <u>Skoggrense:</u> | 700 moh. |
| <u>Marin grense:</u> | 80 moh. |
| <u>Naturgeografisk region:</u> | 35c: Fjellregionen i søndre del av fjellkjeden, underregion; Hardangervidda 37d: Vestlandets løv- og furuskogregion, underregion; Sogn og Fjordanes ytre og midtre fjordstrøk |
| <u>Landskapsregion:</u> | 15: Lavfjellet i Sør-Norge 22: Midtre bygder på Vestlandet |
| <u>Urørt natur:</u> | >5 km: 0 %, 3-5 km: 17 %, 1-3 km: 48 % |
| <u>SP-kategori/-gruppe:</u> | Under behandling |
| <u>Verneplanstatus:</u> | Vurdert i VP II |
| <u>Nasjonale laksevassdrag:</u> | - |

Generell beskrivelse

Vassdraget ligger i fjellområdet øst for Voss og renner ut i Bolstadfjorden, vest for Veafjorden. Klimaet er maritimt. Årsnedbøren er ca. 3000 mm. Beregnet spesifikk avrenning er 101,19 l/s/km² og middeltilsiget 7,63 m³/s.

Vassdraget har en nordøst-sørvest gående retning og ligger parallelt med Teidalen i øst og Hesjedalen i vest. I nord grenser feltet til Eksingedalen. Flere sideelver kommer inn fra fjellområdene i nord, øst og vest. Den største er Norddalselvi som renner inn i hovedelva i et rolig, stilleflytende parti nord i vassdraget. Blåvatnene (849-839 moh.), Goggatjørni (873 moh.), Kringdalsvatnet og Taulavatnet (886 moh.) drenerer alle til Øvstedalselvi. Gjennom Langedalen går elva i et smalt, trangt løp, men vider seg ut gjennom Aldalsvatnet (251 moh.). Nederste del av elva kalles Tyssø.

Utenom jordbrukslandskapet med tilhørende anlegg, tilførselsveier og interne gårdsveier er det lite tekniske inngrep. Det er lite av inngrep i selve vannstrengen bortsett fra bro ved Meland, oppe i vassdraget og ned ved gårdene ved Tyssø. Over skoggrensen er det få kraftledninger, men en større kraftledning fra Teigdalen (nabovassdrag) og nordover går gjennom øvre del av feltet.

Hele nedbørfeltet har status som LNF-område.

Vassdraget ble behandlet i Verneplan II, men ble ikke vernet. Departementet var av den oppfatning at en skånsom utbygging av fallet mellom Lonevatn og sjøen kunne vurderes. I brev av 11. juni 1996 bekrefter departementet dette, og at vassdraget ovenfor Lonevatn realiteten er å betrakte som vernet.

Ingen områder er vernet etter naturvernloven.

Berggrunnen er dominert av bergarter som gir liten tilgang på næringssalter. pH er målt til 5,0 - 5,5 men varierer gjennom året. Generelt har vassdraget et lavt elektrolyttinnhold. I midtre deler, i tilknytning til gårdsbrukene i Øvstedal, ved Meland og i Aldal, er det en viss avrenning av næringssalter, uten at det er avdekket noe forurensningsproblem. Det er ikke framlagt offentlig vannforsyning. Alle gårdsbruk har brønnanlegg og/eller inntak fra sidebekker.

Geologisk mangfold

Feltet tilhører det nordvestlige grunnfjellsområdet som strekker seg fra Hordaland i vest til Trøndelag i nord. Bergartene ble omdannet under den kaledonske fjellkjedefoldingen og består stort sett av gneiser og granitter i ulike utforminger orientert i nord-sørgående bånd.

De høyeste områdene har rolige paleiske trekk, mens den sørlige delen har mer strukturbetingete landformer. Fjellpartiene ligger mellom 800 og 1000 moh., og stiger til 1000 moh. i nord og øst. Øvstedalen skjærer seg ned i landskapet. Hoveddalen er en klart breutformet U-dal med terskler og bassenger i lengdeprofilen. Markerte bassenger er Aldal, Meland, Øvstedal og Øykholmene. Dalføret har mange hengende sidedaler. I nedre deler, fra Aldalen og ned til Bolstadfjorden (i særdeleshet på nedsiden av Lonane), renner elva i et forholdsvis trangt dalføre med over 300 meter høye sider. Elva er stedvis dypt nedskåret og renner for det meste over bart fjell.

Det finnes relativt mye løsmasser i feltet. De største forekomstene finnes i Øvstedalen sør for Øykholmsvatnet, ved Øvstedal og ved Aldalsvatnet. Et mer eller mindre sammenhengende morenedekke dekker et område som strekker seg fra Tverrelvdalen forbi Øvstedal og Øykholmene og videre inn i Norddalen, dernest omkring Fljådalen og Stordalen samt på nordsiden av Byvatnet, i nordøst. Størst mektighet har morenedekket på hver side av Kyrkjevatnet og ved Øvstedal. I nord har dette et stort innhold av finmateriale. Ved Mannaberget (ved Øvstedal) er moreneavsetningen ravinert. Breelevavsetninger finnes ved Tyssen, Meland og Øykholmene, til dels også ved Aldalsvatnet. Ved Tyssen er avsetningene terrasserte.

Ettersom vassdraget er helt uten reguleringer, er fluviale prosesser intakte gjennom hele vassdraget. Bratt landskap medfører også aktive prosesser knyttet til skredprosesser, selv om den harde berggrunnen generelt gir grunnlag for mindre aktive prosesser. Forekomsten av skredmasser er beskrevet som særlig god langs vestsiden av Norddalen og ellers under de bratteste fjellpartiene. Ved Øykholmene er det et lite deltalandskap knyttet til samløpet av Nordalselvi og elva fra nord.

*Stor verneverdi ****

Biologisk mangfold

Ørret finnes i vassdraget, med til dels gode bestander. Det er ikke kjent at bestanden har spesiell interesse i naturfaglig sammenheng. Berggrunn og vannkvalitet tilsier at feltet har et for regionen typisk akvatisk arts mangfold.

Hovednaturtypene fjell, myr og ulike typer skog og kulturmark dominerer. Bortsett fra enkelte rikere forekomster av lauvskog, til dels edellauvskog, ved gården Tyssen, er det boreale bar- og lauvskoger som dominerer. Flere delområder har gammel skog, naturtyper som er prioritert nasjonalt. Den harde og sure berggrunnen gir ikke grunnlag for noen artsrik flora, men den er typisk for området. Forekomster av stort mangfold av nyere tids kulturminner i jordbruks- og stølslandskapene kan finnes.

Feltet har en fuglefauna som er typisk for landsdelen, men segmentet knyttet til fjellheiene er lite kjent. Arealfordelingen med store andeler knyttet til fjellheier og furu- og lauvskoger gir grunnlag for både de mer vanlige artene og for mer krevende arter, inklusive minimum 4 rødlistede fuglearter. Vannfuglefaunaen er ikke spesielt artsrik, men typisk for landsdelen. Det finnes en tett bestand av fossefall i vassdraget, en bestand som har inngått i et pågående forskningsprosjektet på arten gjennom flere år. Av pattedyr forekommer hjort med en god stamme, og villrein bruker fjellområdene i nord og vest. Forekomsten av mindre pattedyr, inklusive smågnagere, antas å være representativ for regionen. Tilsvarende for reptiler og amfibier (hoggorm, frosk og padde).

Det er påvist to rødlistete spettearter tilknyttet vassdragets furu- og lauvskoger. Den ene arten, hvitryggspett, er kjent med færre enn 10 lokaliteter i hele Voss kommune. Minimum 2 rødlistede rovfugler bruker feltet, og hekkeområde for en art er påvist.

*Middels/stor verneverdi **(*)*

Landskapsbilde

Landskapet har en rimelig god variasjon, selv om feltet er preget av relativt avrundete former, sett i et storskalaperspektiv. Vassdraget er langstrakt og har kontraster mellom de nedre trangere delene (fra Aldalen og ned til Tyssen) og de midtre og øvre som er preget av noe mer åpne landformer. Opp gjennom dalen er landskapet mangfoldig og variert.

Det meste kjente landskapselementet i vassdraget er fossene ved Tyssen. Fossene sees fra E16 på andre siden av Bolstadfjorden. Fra grenseområdene mot sørøst er det et mer storskala utsyn til hoveddalføret i Vossovassdraget, med Bolstadelvi som sentralt og viktig landskapelement i et relativt dramatisk landskap. Utkikkspunktene er lett tilgjengelige fra toppunktet på veien mellom Bolstadøyri og selve Øvstedalen, i ca. 500 meters høyde. Vassdraget inngår som en del av et variert fjord-, dal- og fjellandskap.

Friluftsliv

Friluftsmulighetene er rimelig gode og i første rekke knyttet til tradisjonell bruk, dvs. turvirksomhet, fritidsfiske, bærplukking og jakt. Tilgjengeligheten er god med avkjørsel fra E 16 ved Bolstadøyri og fra jernbane med stopp samme sted. Kjøretid fra Bergensdistriktet ligger godt under en time. Generelt er turmulighetene bedre i de øvre enn i de nedre delene av vassdraget, der dalføret er trangt og bratt.

Bruken er størst for hytteeiere og lokalsamfunnet ved Bolstadøyri og omland, men etterhvert som kvalitetene i vassdraget er blitt kjent brukes området sannsynligvis i større grad av tilreisende utenfra. Området er stort sett dags- og helgeorientert. Det er imidlertid muligheter for litt lengre fjellturer, bl.a. til Hesjedalen (vestover) og Eksingedalen (nordover).

*Middels verdi ***

Kulturmiljø

Ved Straume ved Bolstadfjorden er det gjort mange funn fra steinalder. Ved den kjente boplassen Skipshelleren er det gravet ut et viktig kildemateriale med blant annet sjeldne beinredskaper og måltidsrester. Helleren var også brukt i jernalderen. Skipshelleren er klassisk i forskningshistorisk sammenheng, og området er ofte besøkt i undervisningsøyemed og av turister. Langs Evangervatnet, elva Bolstadøyri og Bolstadfjorden er det først og fremst gjort funn fra jernalderen, og her er enkelte steder bevarte gravhauger. I nærliggende fjellområder er det kjent hellere og fangstgraver. Det er gode muligheter for å finne flere slike spor etter utnyttning av utmarksressursene i jernalder og middelalder, foruten stølstufter og jernvinneplasser fra denne tiden.

Kulturminnene fra nyere tid er i hovedsak knyttet til gårdsdrift, setring, laksefiske og sandtransport. Ved Ørrevikelvi er et godt bevart småbruk, og ved Geitånis utløp er småbruket fortsatt bebodd. Her finnes tufter etter en stampemølle og et sagbruk. Både her og på Tyssø ved Tysselvis utløp har fisket vært en vesentlig binæring. En dominerende og godt bevart naustrekke ved Tysselvis utløp henger sammen med dette. De to grendene i området har begge hatt kverner og sagbruk, Tyssø også et lite kraftverk. På Tyssø er det nå bare tufter etter to kverner. Bebyggelse og kulturlandskap er her velholdt og interessant. Brukene på Tyssø og Aldal er fortsatt i drift. I Aldal er det langs en flere kilometer lang strekning av elva bevart mange og varierte kulturminner, som vitner om den tradisjonelle ressursbruken i området. Utløer og slåtter er registrert både oppover og nedover elva og ved vannene. Forbygninger og oppmuringer langs elva vitner om kampen mot flomfaren. Her finnes også sag, kvern og et par oppmurte veiløp. Øvre del av vassdraget opp mot Byvatnet har vært preget av setring. I dag er bare Raudstølen godt bevart.

Det er store kulturminneinteresser langs vassdraget fra et langt tidsrom. Steinalderboplassen Skipshelleren er et sjeldent og særlig interessant kulturminne i landssammenheng, med stor forsknings- og kunnskapsverdi, opplevelsesverdi og pedagogisk verdi. Gårdsbosettingene på Tyssø og Aldal representerer verdifullt kildemateriale til tradisjonell nærings- og bosettingsform, relativt uberørt av moderne tekniske inngrep. Aldal må framheves med et særlig verdifullt kulturlandskap nært knyttet til elva. Kulturminnene er typiske for området og har en nær visuell, funksjonell og topografisk tilknytning til vassdraget.

*Stor verneverdi ****

Samiske interesser

Det er ikke registrert samiske interesser tilknyttet nedbørfeltet.

Landbruk

Nedbørfeltet omfatter ca. 3 000 daa produktivt skogareal og ca. 182 daa dyrket mark. I dag ligger det fire gårder med til sammen 15 bruk inntil Øvstedalsvassdraget. Mye av den dyrka jorda er flate moer som ligger lavt i forhold til elva. Det er et aktivt jordbruk i dalføret.